

Поля Йорданова / Polyа Yordanova

НОВИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД РАЗВИТИЕТО НА ПЧЕЛАРСТВОТО В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРОБЛЕМИ

New Challenges for the Development of Beekeeping in Bulgaria – Trends and Problems

Abstract: Bulgarian beekeeping is in a serious crisis in the last years. More than one is the reason for the state of the sector, but according to beekeepers it has reached its bottom and is in a dire need of support – not only financially, but also by a comprehensive government policy and protection, which has lacked recently according to the beekeepers. Many of them give up their activities and sell their apiaries – hives and bee families, because they see no other way out. Others who produce larger quantities of honey see serious problems in its sale. Among the reasons that beekeepers indicate are mass poisonings of bees as a result of agricultural activity.

Keywords: crisis, sector, financially, protection, produce, honey, problems, result.

Счита се, че пчелите съществуват в природата от над 150 милиона години (много преди да се появи човекът), за да опрашват ентомофилните растения (опрашващи се кръстосано, основно чрез насекоми и пчели), а не за да ни дават мед. За изминалите милиони години растенията и пчелите са еволюирали съвместно и днес е невъзможно да съществуват едни без други.

Постепенно пчеларството се разпространява по цялата територия на Азия, Европа и отчасти Африка. По-късно, след като стават възможни връзките по море и суша с останалия свят, медоносната пчела и пчеларството са пренесени в Северна Америка (1630 г.), в Австралия (началото на XIX в.) и в Южна Америка (1845 г.). Сега пчелни семейства се отглеждат във всички краища на света. Голям тласък в развитието на съвременното пчеларство дават направените в края на XIX в. изобретения и открития. През 1814 г. П. И. Прокорович изработва първия кошер с подвижни рамки. През 1857 г. И. Меринг използва восъчната основа, а през 1865 г. Ф. Гушка изобретява и първата пчеларска центрофуга.

В народната медицина пчелните продукти са най-често срещаните компоненти на лекарствените средства. В древните книги за лечение могат да се намерят безброй рецепти, които включват пчелни продукти. Днешната народна медицина също ги използва широко. Апитерапия (от „апис„ – пчела и „те-

рапия“ – лечение) – така се нарича нова област в съвременната медицина, която представлява лечение с пчелни продукти. Всички съвременни изследвания убедително свидетелстват, че има основание пчелните продукти да се смятат за едни от най-ефективните лечебни средства за хора от всички възрасти.

Въпреки всички натрупани знания от древните за качествата и приложението на пчелните продукти, едва през 1864 г. проф. Лукомски описва лечението с пчели на ставни заболявания и невралгии, а през 1888 г. австралийският лекар Тертз публикува данни за лечението на ревматизъм чрез контролирано ужилване от пчели. Чак през 1927 г. се произвеждат първите препарати от пчелна отрова, въпреки че нейните свойства са известни още от Древността. От 2018 г. Денят на пчелата се отбелязва на 20 май по инициатива на Словенската асоциация на пчеларите, с подкрепата на правителството на Словения, а е одобрен с резолюция A/RES/72/211 на Общото събрание на ООН от 20 декември 2017 г. с цел да се информира обществеността за значението на пчелите и пчелните продукти, както и по въпросите, свързани със защитата на застрашените от изчезване пчели. Денят е годишнина от рождението на словенеца Антон Янша (1734–1773 г.), който изучавал размножаването на пчелите и полага основите на съвременното пчеларство.

Историческите сведения показват, че при прабългарите пчеларството датира още от времето, когато прабългарите са населявали земите около Азорско море и р. Волга. Първоначално те използвали плетени кошове, а по-късно и прототипи на съвременните кошери. По нашите земи пчеларството се е развивало още преди основаването на българската държава. Според историческите хроники славянските племена отначало събирали мед от диви пчели, а по-късно се научили да отглеждат пчелни семейства в кошери. Те също знаели как да приготвят омайната медовина – слабо алкохолна напитка с признати лечебни свойства. Когато българите на хан Аспарух се заселили на Балканския полуостров, те естествено пренесли и своите умения в областта на пчеларството, което практикували в предишните си територии. На Балканския полуостров имало идеални условия за отглеждане на пчели – разнообразна и богата медоносна растителност. След създаването ѝ, в България се произвеждали значителни количества мед и восък. Арабският историк Абу Хамид, Йоан Екзарх и други летописци съобщават, че в България пчеларството е било много силно развито още през IX в. Българите произвеждали значителни количества мед и восък и извършвали оживена търговия с пчелни продукти с Византия, Венеция, Генуа и Дубровник. Държавата ни дори се считала за един от най-големите производители на тези продукти. След покръстването на българите част от данъците на държавата и манастирите се плащали в натура с мед и восък, а през турското владичество по същия начин се плащали различни данъци, такси и глоби.

Днес пчеларството е едно от традиционните занимания във всички краища на страната. развитието му у нас е свързано с развитието на този занаят в останалите европейските страни и в Русия. През 1884 г. в България са били доставени и заселени първите рамкови кошери. През 1889 г. се създава

първата пчеларска организация. През 1902 г. излиза първото пчеларско списание – „Пчела,, и се основава кооперативната централа „Нектар,,. Традиционното отглеждането на пчели се радва на голяма почит и се счита за благородна професия, а малките трудолюбиви насекоми са възхвалени в песни, предания, легенди и поверия. В българската народна традиция денят на св. великомъченик Прокопий – 8 юли, се почита от пчеларите и затова празникът се нарича още Прокопи пчелар

Българската народна медицина има богато лекарствено наследство, рецепти за много заболявания и проблеми са записани върху икони в наши църкви от XVI и XVII в. Българите имат оригинална фармакопея, което е едно неопценимо богатство. В българската народна медицина наред с билките се нареждат и пчелни продукти, които са ключови съставки в безброй рецепти. Смята се, че те са едни от най-ценните продукти, а смесването им с други лечебни продукти има уникално синергично действие и дава много по-бързи резултати.

В нашия фолклор пчеларството е възпято в множество песни, предания, легенди и дори в обикновени ежедневни поуки и гатанки. Всички сме чували израза „работлив като пчела“. Нашият трудолюбив народ се отъждествява с пчеличките, които неуморно ден след ден събират мед. Те излизали да летят по цветята, а старите българи – да работят по нивите. Хората са познавали и ценели меда и неговите качества. След време той е не само единственият пчелен продукт, който навлиза активно в нашето ежедневие. Множество сектори като фармацевтичната, козметичната, стоматологичната индустрия започват активно да използват пчелни продукти в своята работа. На академично ниво пчеларството в България се изучава единствено в Стара Загора – на гимназиално и университетско ниво. Разбира се, има много курсове, които могат да бъдат изкарани, а начинаещите пчелари се учат сами с много четене и съветите на други в занаята.

Пчеларството е и активно подкрепяно със субсидии от ЕС, а самият мед е предпочитана стока, защото не изисква допълнителни подобрения и не се разваля. Пчеларството в България е представено с множество национални и международни изложения, на които специалистите имат възможност да покажат своята стока, да видят иновациите в бранша, за да си „сверят часовниците“ и да обменят опит едни с други. Най-големите изложения за пчеларството в България са в Плевен, Пловдив, София, Добрич и Стара Загора. От 2003 г. насам в Плевен всяка година се провежда изложение, което има международен характер и е със свободен достъп без входен билет за посетителите. Този форум съчетава изложение със съпътстващи лекции, фестивал на меда, изложби, награди за млади пчелари. Фокусът пада върху широкия спектър на цялата индустрия – от отглеждането на пчелите, през техническия инвентар, до компании в областта на привличане на финансиране и субсидии. От няколко години в Пловдив се организира международно пчеларско изложение със съдействието на Международния пловдивски панаир, като то съвпада с провеждането на голямо селскостопанско изложение. Целта на организаторите е да съберат на едно място всички заинтересовани страни в бранша с цел съвместно

ване на дистанцията между тях, насърчаване на обмяната на опит и по-лесното сключване на сделки. Самият фестивал има съпътстваща програма с лекции и други събития.

В столицата се провежда така нареченият „Фестивал на меда“. През годините той се радва на променлив успех и се организира в различни периоди на годината. Все пак поради своята локация в столицата и интерес от страна на потребителите към меда и пчелните продукти има своето бъдеще. Основен акцент тук е производителите на мед да презентират и предлагат своята стока на жителите и гостите на столицата. Самият фестивал вече е традиционно събитие с утвърдена история.

В Добрич също ежегодно се провежда изложение, което се нарича „Пчеломания“. През годините то се е утвърдило като едно от водещите в брашна и е заело своето заслужено място сред най-разпознаваемите. На него български пчелари и други родни производители предлагат своите изделия и произведения. Участниците в него са основно от България и Балканите.

Традиционно всяка есен в града на поетите, липите и правите улици се организира изложение на пчелни продукти. То се провежда на открито на централната пешеходна улица в Стара Загора. Самото изложение има характер на базар и търговците се радват на голям интерес от страна на гражданите. Организирант се и съпътстващи забавления като демонстрации по вадене на мед и други подобни, които привличат вниманието на минавачите.

В сравнение със световните добиви България произвежда относително малки количества пчелен мед – между 6 и 12 хиляди тона, но отглеждането на пчели не е свързано само с пчелните продукти, които са реален израз на тази дейност. Скритата и неоченима дейност на пчелите е опрашването, от което зависи биоразнообразието. Пчелите са изключително важни за природата – благодарение на тях добиваме по-качествени плодове и зеленчуци. Около една трета от храната на трапезата ни зависи от пчелите и тяхното опазване е от изключително значение.

През последните години измирането на пчелите се превърна в сериозен проблем за пчеларите по целия свят. България също не е изключение. На какво се дължи това измиране, кои са най-големите проблеми пред българското пчеларство и какво е състоянието му в момента – това са дискусийни въпроси, които чакат своето решение. Съгласно данните, които имаме от агростатистика, броят на регистрираните пчелари в страната е малко над 17 хиляди, докато броят на пчелните семейства е 747 хиляди. Това означава малък прираст в сравнение с предходните година. Статистиката показва, че докато броят на пчеларите намалява, броят на пчелните семейства бележи леко увеличение. Проблемите не са малко и през септември 2020 г. пчеларите провеждат национален протест, с цел да се обърне необходимото внимание на подотрасъла.

Главният проблем, който открояват пчеларите, е, че троят пчелите им при растителнозащитни мероприятия, чрез които арендатори и ползватели на земеделски земи се борят с плевелите. Затова е създадена нормативна уредба – Наредба №15 (за опазване на пчелите и пчелните семейства от отравяне),

по която работата продължава и през 2021 г. Тя вече е променена и е дадена за съгласуване помежду пчеларите, но проблемите остават, тъй като никой нормативен документ не е съвършен. Отравянията се дължат на това третиране, което е неизбежно, но опасно, ако не се спазва нормативната уредба. Оказва се обаче, че тази наредба пак няма да бъде в полза на пчеларите, тъй като, според направените проучвания, няма акредитирана лаборатория, която да установява причините за гибелта на пчелите. Необходимостта налага прилагането на констативни протоколи, които да са точни и да установяват връзката между загиналите пчели и активното вещество, с което е пръскано срещу вредителите. Вече има създадена подобна лаборатория – в Тракийския университет, която е в процес на акредитация. Но докато лабораторията проработи, косвено всеки пчелар трябва да потвърди или не с какво е отровена пчелата чрез взети проби от растителността и от почвата. Търсенето на обезщетение при масов мор на пчелите става само по съдебен ред. Тъй като уредбата е направена така, че дори и да се докаже, че причината за щетата е арендаторът, той може да бъде санкциониран, но пчеларят не получава нищо срещу това. Парите се превеждат в републиканския бюджет на агроминистерството.

Друг сериозен проблем, установен във връзка с пръскането, е, че се използват пестициди – инсектициди и фунгициди, които са от нов клас неоникотиноиди (аналози на никотина). Изследванията показват, че те, дори и в малки количества, остават трайно в почвата и водата и нанасят дълготрайни поражения. Но по-голямото поражение, което е и поводът за проведения националния протест, са две заповеди, издадени от Агенцията по безопасност на храните за използване на два пестицида, с които да се обеззаразяват семена на царевица и слънчоглед. При обеззаразяване този пестицид прониква в семената и чрез самото растение отива в прашеца. Оттам пчелите го внасят в кошерите, захранват с кашича от мед и прашец ларвите и от това излизат увредени пчели. Известно е, че когато се третират посевите – поземлено или авиационно, пчелите се дезориентират, те не могат да се върнат в кошерите и загиват на полето. Такова е влиянието на тези пестициди върху пчелите. Нещо повече, някои от тези пестициди са канцерогенни за хората и след като пчеларите в резултат на един протест през 2017 г. издействат двугодишен мораториум за използване на три опасни за пчелите пестициди, в началото на 2021 г. от Агенцията отново издават заповед за ползване.

За дълъг период от време пчеларството, за разлика от останалите подотрасли на селското стопанство, е било лишено от директни плащания по Общата селскостопанска политика (ОСП) на ЕС. И това е решено през 2013 г., когато стартира програмният период 2014 – 2020 г. Годишно за една страна като България, сравнително малка като площ, доходът за държавата от опрашването на културно- и диворастящи растения е между 1,5 и 2 млрд. лева. Това обаче не се отчита. Дори тютюнопроизводителите получават директни помощи или субсидии, а пчеларите – нищо. А това може съвсем законово да се случи, ако пчеларството бъде включено в новия програмен период до 2027 г. Това е във възможностите на ЕС и Комисията за развитие на селското стопанство.

Пчеларите получават средства, но те не са директни, а опосредствани – през програми на ЕС. Европейският парламент изисква производството на мед да бъде включено в схемите за обвързана подкрепа. През декември 2018 г. институцията приема Доклад за пчеларството, където са включени мерки за по-добро финансиране, справяне с наличието на фалшив мед на пазара, проблемите с етикетирането и запазването на разнообразието от регионални видове пчели. През 2019 г. е одобрена петата Национална програма по пчеларство за периода 2020–2022 г. с бюджет в размер от 6,4 млн. лв. за всяка от трите години на изпълнението ѝ. Същата е разработена с участието на браншовите организации в пчеларския сектор.

Новото в програмата по Наредба 10/13.12.2019 г. са дейностите по мярка А „Техническа помощ за пчелари и сдружения на пчелари“, в които за първи път се финансират разходите за обмен на знания и добри технологични практики при отглеждане на пчелните семейства, както и провеждането на базари, на които да се предлагат пчелни продукти от местни пчелари. Специално внимание се отделя на две нови дейности по мярка Б „Борба срещу вароатозата“, свързани с проучване за наличие на резистентност на причинителя на вароатозата към финансираните от програмата ветеринарномедицински продукти, както и за наличие на заболяването нозематоза и разпространението му на територията на страната. По отношение на мярка В „Рационализиране на подвижното пчеларство“ нов момент е финансирането на разходи за придвижване на пчелните семейства по време на паша. Нова дейност е включена и в мярка Г „Мерки за подпомагане на лабораториите за анализ на пчелните продукти с цел да се помогне на пчеларите да продават своите продукти и да увеличат тяхната стойност“.

Чрез осигуряване на средства за изследване на хранителните запаси – мед, прашец, на пчелните семейства за остатъчни количества вещества от пестициди над пределните норми ще се установи качеството на тези запаси като част от факторите за доброто презимуване на семействата. Важно място заема и мярка Е, чрез която се финансират приложни изследователски програми в областта на пчеларството. Като част от тази мярка е мониторингът на остатъци от пестициди в пчели в райони с интензивно земеделие. Той ще помогне при решаване на проблемите, свързани с евентуално хронично отравяне на пчелните семейства, което е честа предпоставка за отслабване на имунитета им с последващо влошаване на здравословното състояние.

Има работеща Национална програма по пчеларство и това не може да се отрече. Прилагат се и две-три мерки от Програмата за развитие на селските райони. С цел да се компенсира липсата на директни плащания, се очертава отварянето на още няколко мерки, при които пчеларите могат да получат допълнителни средства. Прави се всичко възможно да се компенсира тази липса на директни плащания. Друг проблем е, че през последните години се наблюдава повишен процент на кражби на кошери. Пчеларите, които участват по Националната програма по пчеларство или Програмата за развитие на селските райони, трябва да докажат броя пчелни семейства, с които са кандидатствали

или този, с който количеството на пчелните семейства са нараснали. Това се оказва истинска трагедия за хора, чийто поминък е единствено пчеларството.

Един от секторите с най-дългогодишни традиции в България – пчеларството, започва да променя облика си и през последните няколко години нараства броят на професионалните стопанства. Това показват данните на Аграрния доклад за 2018 г. на Министерството на земеделието, храните и горите.

Към 1 октомври 2020 г. броят на стопанствата с пчелни семейства в страната е с 6,7% по-малък спрямо година по-рано, като намаление се наблюдава при всички размери стопанства с до 149 пчелни семейства. Независимо от това, общият брой пчелни семейства нараства с 2,3% (до 783 548 броя), тъй като професионалните стопанства, отглеждащи 150 и повече пчелни семейства, се увеличават с 36,7% на годишна база, а пчелните семейства в тях – с 29,6%. Така средният брой пчелни семейства в стопанство достига 63,9 броя при 59 броя през 2019 г.

Табл. 1. Разпределение на пчелните семейства по статистически райони, за 2018–2019 г.

Пчелни семейства по статистически райони през 2018 и 2019 година						
Статистически зони (NUTS1) и статистически райони (NUTS2)	Пчелни семейства към 01.10.2018	Пчелни семейства към 01.10.2019	Изменение 2019/2018	Пчелни семейства, от които е добиван мед през 2018 г.	Пчелни семейства, от които е добиван мед през 2019 г.	Изменение 2019/2018
	(брой)	(брой)	(%)	(брой)	(брой)	(%)
България	783 348	867 561	10.8%	613 946	702 851	14.5%
<i>Северна и Югоизточна България</i>	<i>654 103</i>	<i>728 569</i>	<i>11.4%</i>	<i>520 865</i>	<i>597 551</i>	<i>14.7%</i>
Северозападен	154 228	158 721	2.9%	117 934	125 561	6.5%
Северен централен	187 035	210 830	12.7%	158 096	172 910	9.4%
Североизточен	172 637	190 417	10.3%	140 261	166 253	18.5%
Югоизточен	140 203	168 601	20.3%	104 574	132 827	27.0%
<i>Югозападна и Южна централна България</i>	<i>129 245</i>	<i>138 992</i>	<i>7.5%</i>	<i>93 081</i>	<i>105 300</i>	<i>13.1%</i>
Югозападен	47 329	48 740	3.0%	31 889	35 657	11.8%
Южен централен	81 916	90 252	10.2%	61 192	69 643	13.8%

Източник: МЗХГ, отдел „Агростатистика“, анкети „Пчеларството в България“.

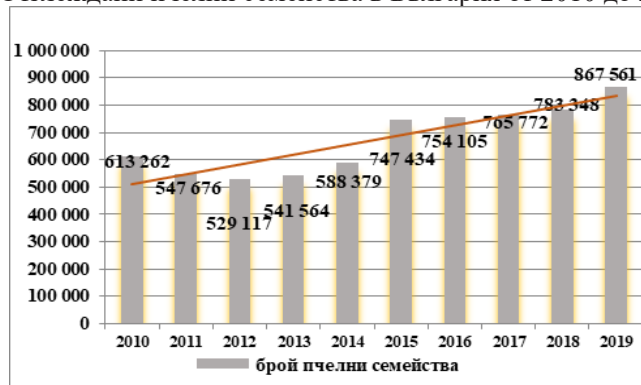
Според предоставените данни от отдел Агростатистика, за изследвания период най-голям брой на пчелни семейства се отбелязва в Северен Централен район – 210 830 бр., следван от Североизточен район – 190 417 бр. и Югоиз-

точен район – 168 601 бр. Отбелязва се нарастване на броя на пчелните семейства и добива на мед през 2019 г. спрямо предходната година. Водещи са районите от Северна и Югоизточна България спрямо районите от Югозападна и Южна България. Традиционно пчеларството е по-широко разпространено в Северна и Югоизточна България, където през 2018 г. се отглеждат над 83% от пчелните семейства. Най-голям брой пчелни семейства се отглеждат в Северен централен и Североизточен райони (по 22%), следвани от Северозападен (19,7%) и Югозападен район (17,9 %).

Развитието на пчеларството се благоприятства от подходящите природни, климатични и екологични условия в България, както и от богатата и разнообразна флора на Балканския полуостров. Предвид незаменимите лечебни свойства на пчелния мед и пчелните продукти, се наблюдава засилен интерес и търсене от страна на потребителите, а добрите качествени параметри на българския мед го правят до голяма степен експортно ориентиран.

През 2020 г. броят на пчелните семейства, от които е добиван мед, нараства с 1,5% спрямо предходната година, като през 2019 те са 867 561. Най-малък брой е отчетен през 2012 г. – 529 117 (вж. Графика 1).

Графика 1. Отглеждани пчелни семейства в България от 2010 до 2019 г. (брой)

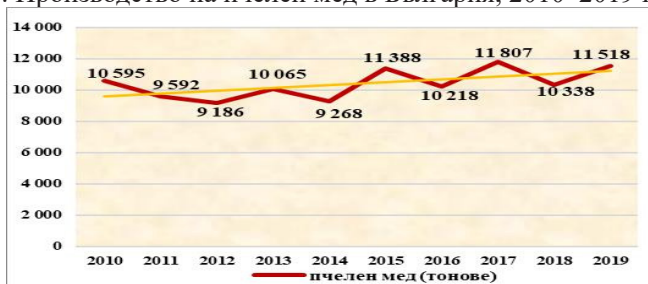
Източник: МЗХГ, отдел „Агростатистика“, анкети „Пчеларството в България“

В резултат от по-ниския среден добив (16,8 кг от пчелно семейство), донякъде под влияние на неблагоприятните климатични условия, добитият през годината пчелен мед е с 12,4% под нивото от 2019 г., възлизайки на 11 338 тона. Реализацията на пчелен мед и средните продажни цени (без ДДС) през 2020 г. са:

- Директни продажби на краен потребител – 1 523 тона – 7,41 лв./кг;
- Директни продажби на търговци на дребно – 549 тона – 5,39 лв./кг;
- Продажби на преработвателни предприятия – 4 210 тона – 4,94 лв./кг;
- Продажби за промишлеността – 324 тона – 4,67 лв./кг;
- За собствена консумация и подхранване на пчелите – 1 554 тона.

В резултат от болести, отравяне, глад и други причини през 2020 г. са унищожени общо 50 702 пчелни семейства, което е с 24,3% по-малко в сравнение с предходната година, както сочат данните.

Графика 2. Производство на пчелен мед в България, 2010–2019 г.

Източник: МЗХГ, отдел „Агростатистика“, анкети „Пчеларството в България“

Статистическите данни за десетгодишен период показват най-ниски производства на мед през 2012 г. и най-високи, 11 807 тона, през 2017 г. През 2019 г. отново се отбелязва спад, като стойностите показват 11 518 тона произведен мед.

Стопанствата, практикували подвижно пчеларство през 2020 г., намаляват с 24,5% на годишна база, до 364, а пчелните семейства в тях – с 23,3%, т.е. до 27 572 броя. За да се подобри състоянието на подотрасъла, се реализират различни проекти. Проектът „Пчеларството като алтернатива на безработицата и стабилна база за устойчиво развитие в трансграничния регион България – Сърбия“ е съфинансиран от Европейския съюз чрез програмата за трансгранично сътрудничество по ИПП България – Сърбия.

Организатор и водещ партньор на проекта е Областен браншови пчеларски съюз – гр. Монтана, който координира и управлява дейностите по проекта в сътрудничество с фондация „Съвременност,, – гр. Ботевград и Пчеларско сдружение „Кованлък“ – гр. Бела Паланка, Република Сърбия. Като неформални партньори по проекта, в процеса на неговото изпълнение се включиха Фондация „Stedo Vumum“, по линия на кампанията ѝ „За пчелите и хората,, и Сдружение за биологично пчеларство. Териториалният обхват на проекта е Софийска област и област Монтана (РБ), и област Ниш и област Пирот (РС). Основната идея на проекта е чрез реализиране на планираните дейности да бъде създадена устойчива база за партньорство между отделните производители на мед и пчелни продукти в пограничния регион България – Сърбия и да бъде подкрепено тяхното икономическо развитие.

В изпълнение на заложените дейности са проведени интервюта и анкети с почти 500 пчелари с различна големина и ниво на развитие на техните стопанства. На базата на събраните данни и проучен голям обем литературни източници е извършен подробен анализ на състоянието на пчеларството и със-

тоянието на медоносната растителност в трансграничните области – Софийска област, областите Монтана, Ниш и Пирот.

Все още броят на нерегистрираните пчелари е твърде висок, като има основание да се смята, че процентът в Софийска област е значително по-висок. Освен че затруднява всякакви опити за планиране и адекватно проучване на сектора, пренебрегването на задължителната регистрация се свързва и с редица пропуснати ползи за пчеларите.

По отношение на кошерите, най-използваната система е Дадан-Блат и в по-малка степен се използват Лангстрот-Рут и Фарар. Състоянието им се определя като „добро“, а новите кошери са повече в област Монтана. Немалко пчелари ползват повече от един тип кошери в стопанствата си. Малко стопанства ползват механизация в работата си, като в област Монтана те са два пъти повече от тези в Софийска област. Модернизацията в стопанствата е сред задължителните условия за развитие на пчеларството.

Кражбите на кошери е сред основните проблеми на пчеларите. Съществува остра необходимост от мерки за ограничаване на този феномен, тъй като именно той се оказва едно от сериозните препятствия за развитие на сектора. Практикуващите подвижно пчеларство са пренебрежимо малко. Основен проблем на пчеларството както на областно, така и на национално ниво е употребата на пестициди и отравянето на пчелните семейства. Пчеларите търпят огромни загуби ежегодно, а това заплашва целия сектор. Рисковете за екосистемите и биоразнообразието са допълнителен проблем, който съпътства конвенционалното земеделие навсякъде по света.

Пчеларските ферми в Софийска област и област Монтана са съсредоточени предимно в производство на мед. Като вторичен продукт се добива восък и в по-малка степен – прополис. Цветен прашец се произвежда рядко, а високо цененият продукт пчелно млечице е напълно пренебрегнат.

За да бъде изведено пчеларството като устойчива икономическа алтернатива, са необходими поредица от стъпки, най-общо изразяващи се в:

- ✓ модернизация в сектора;
- ✓ маркетинг планиране;
- ✓ бизнес планиране и мобилизация в целия пчеларски сектор.

Търсенето на качествен мед и пчелни продукти в световен мащаб надвишава предлагането. Този факт поставя пчеларството в изгодни позиции и дава много възможности.

Въпреки отбелязаните проблеми, считаме, че в България секторът е най-висок относителен дял на биологично направление е пчеларството, с дял от 35,8% от пчелните семейства на регистрираните земеделски стопани. Националната пчеларска програма (НПП) 2020–2023 г. е с по-висок бюджет в размер от 6,4 млн. лв. годишно.

Има няколко нови момента в тригодишния период на новата пчеларска програма, които са по-добри за стопаните. Възможностите за организиране на пазари и изложения за представяне на българския мед са разписани в мярка А

„Техническа помощ,,. Целта е да се скъси веригата на доставки и потребителите да могат да закупуват мед и пчелни продукти директно от производителя, което ще гарантира по-висока добавена стойност. През следващата година по Програмата за развитие на селските райони ще бъде отворен прием за залесяване с медоносни култури.

Положителна тенденция е нарастването на дела на биологичното производство. Според деветмесечната статистическа извадка от 2020 г. отново се запазват същите нива на износ на мед и продукти, както през 2019 г., когато са реализирани около 10 719 тона. Друга тенденция, която се наблюдава, е, че в сектора има окрупняване на стопанствата и намаляване на тези с под 150 пчелни семейства.

Пандемията от COVID-19 се отразява на всички – както на производителите, така и на потребителите. Подпомагането на сектора е насочено основно към малките производители, които в повечето случаи не се занимават професионално с пчеларство, нито пък основният им доход е от това. По този начин помощта не стига до професионалните пчелари и подпомагането се изкривява, т.е. е неефективно. Пазарната цена на меда варира в широки граници – от 4 лв. до 13–16 лв. и нагоре.

В България медът е благодат, има много пчелари и затова потребителите могат да се радват на разнообразие от видове и цени. Медът не е стока от първа необходимост, но все пак е търсен на всяка трапеза. На други пазари цената на този продукт е много по-висока. Цената, която удовлетворява професионалния пчелар, е тази, която покрива разходите му и му докарва приходи, които да си позволи да върне в инвестиция обратно за пчелите. Обикновено хора, които не се занимават с пчеларство професионално, диктуват пазара и подбиват цените, а това е много сериозен проблем.

Нова придобивка в подотрасъла е базата в село Индже войвода до Созопол, където са разгърнати няколко производства, които затварят цикъла при отглеждането на пчелите: от преработката на восъка, иновативното хранене на пчелите с изцяло естествени хранителни добавки, през пълненето на бурканите по линия без досег до човешка ръка. В базата има собствена лаборатория за следене на качеството на суровините и за разработването на различни продукти отново на базата на мед и други пчелни суровини. Базата е наистина модерно и технологично оборудвана по най-високи стандарти за работа, за да може да отговори на световни стандарти и сертификати, които да отворят пазарите ни и извън границите на България.

Пчеларството става все по-трудно, природата е нещо, което трудно можем да контролираме, а тя се променя. Това е много голям проблем пред сектора. Замърсяването на околната среда е от особено голямо значение. Това, че на места има такива проблеми с натравяне на пчелите, говори за ниска култура на земеделците, т.е. те не разбират, че имат полза от пчелите. Трябва да се наблегне на важността на тези насекоми и да се подпомагат хората, които се занимават с това да ги отглеждат, защото много от тях са на ръба да се отка-

жат. Необходима е и стабилна държавна политика за справянето на сектора с проблемите. Във връзка с гореизложените факти, ние виждаме следните перспективи за развитие:

✓ Да се стимулират повече директните пазари и информираността на населението за важността на пчелите и меда.

✓ Да се стимулира засяването на медоносни култури, да се работи усилено по проблемите на сектора.

✓ Да не се използват например пластмасови опаковки, да рециклираме боклука си, да не замърсяваме природата и водите.

✓ Необходимо е и в пчеларството, и в земеделието да се използват повече органични препарати и естествени натурални продукти вместо химически. Всичко остава в природата и се връща при нас. Всеки трябва да мисли първо за природата, защото в противен случай процесите са необратими.

✓ Ако „развитието“ продължава по стария начин, до 5 години, може би, няма да има за какво развитие да говорим, няма да го има пчеларството. Така не може да продължава, защото се самоунищожава подотрасълът.

✓ Консуматорското мислене на дребно „какво да взема или да спестя днес“ не е начинът, по който ще има развитие. Считаме, че трябва да се работи за стимулиране на професионалните пчелари, помощта да се обърне към тези, които стабилно са дали заявка да се занимават с това и са показали резултати.

Трябва обаче да се помисли и за хората, които са истинските участници, които се развиват и усъвършенстват. Не може един по-голям проект, за някаква по-сериозна инвестиция, да отнема 4 години, докато се получи европейското подпомагане. На днешния етап производителите са принудени да избират определени машини и съоръжения, предложени от определени фирми и да се борят с документи и бюрокрация, непрекъснато да доказват какво смятат да правят, какво ще продават, колко ще печелят. Принудени са да представят бизнес-планове, които не кореспондират с реалната среда. Докато пристигне заветната помощ, получават морално остарели машини на цени, за които биха купили най-модерна техника. Докато голяма част от хората в сектора са тук „между другото“, и резултатите ще бъдат „между другото“. Трябва да бъдем оптимисти за развитието на подотрасъла, но и трябва всеки ден да се работи за промяната, да се промени мисленето. И тогава нещата, може би, ще се променят в положителна посока.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Нормативни документи

Доклад за пчеларството от 2018 г. на Европейската комисия. Програмата за трансгранично сътрудничество CCI No 2007CB16IPO006.

Национална програма по пчеларство за периода 2020–2022 г.

ИНТЕРНЕТ ИЗТОЧНИЦИ / INTERNET SOURCES

<https://agroclub.bg/news/>

<https://extractpharma.com/pchelarstvo-bulgaria/>

https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2020/05/29/ra368-publication-beeshoney2019.pdf
<https://agri.bg/agrosaveti/intervyuta/pchelite-v-balgariya-namalyavat-drastichno>
[https:// www.bgrsbee.eu.](https://www.bgrsbee.eu)
<https://www.nsi.bg/>
<http://forthenature.org/news/3144>
<https://agro.bg/novini/pchelarstvo/opazvaneto-na-pchelite-i-na-balgarski-porodi>
<https://www.investor.bg/temi/>
https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2019/05/31/3914015_ujilvaneto_na_pchelarstvoto

